

بررسی انگیزه استفاده از پارک‌های شهری و متغیرهای جمعیت‌شناختی مرتبط با آن (مطالعه‌ی موردی: شهروندان شهر گرگان)

* مهدیه پژوهان‌فر

استادیار گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی گرگان، دانشگاه گلستان
تاریخ دریافت: ----؛ تاریخ پذیرش: ----

چکیده

امروزه پارک‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین مکان‌ها در شهرها شناخته شده‌اند و فرصت‌هایی برای انواع فعالیت‌ها را برای شهروندان فراهم می‌آورند. بنابراین ضرورت دارد که پارک‌های شهری به نیازهای مراجعه‌کنندگان از گروه‌های مختلف پاسخ دهد و باید طبق آن نیازها طراحی و اجرا شود. هدف از این مطالعه، شناسایی و اولویت‌بندی انگیزه‌های شهروندان گرگان از استفاده از پارک‌های شهری در زندگی روزانه است. روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی است که برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از روش تحقیق پیمایشی استفاده شده است. داده‌های تحقیق از طریق سبصد پرسش‌نامه از میان مراجعه‌کنندگان به دو پارک در شهر گرگان که به صورت کاملا تصادفی و بدون در نظر گرفتن موقعیت اجتماعی یا زمینه‌ی تخصصی انتخاب شده بود، گردآوری شد و با روش‌های آماری توصیفی، تحلیل عاملی، T-Test و ANOVA مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. اعتبار صوری و پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب کرونباخ تأیید شد. نتایج از تحلیل عاملی روی نوزده عامل انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها، پنج عامل سلامتی روان، طبیعت‌گرایی، تعاملات اجتماعی، آرامش‌بخشی و فعالیت‌های فیزیکی را مشخص کرد که پنج عامل بیش از ۶۱ درصد واریانس کل گویه‌های مورد بررسی را تبیین می‌کند. فعالیت‌های سلامتی روان و طبیعت‌گرایی، شامل بالاترین درصد واریانس‌هاست. نتایج آزمون فرضیات نیز حاکی از تفاوت معنادار عامل طبیعت‌گرایی برحسب وضعیت تأهل، سن افراد و تعاملات اجتماعی برحسب جنسیت و سن افراد بوده است.

واژه‌های کلیدی: فضای سبز، طبیعت، انگیزه، سلامتی، تعاملات اجتماعی

مقدمه و طرح مسأله

امروزه پارک‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین مکان‌ها در شهرها شناخته شده‌اند. پارک‌های شهری، فضاهای عمومی هستند که نیازهای ساکنان شهر و جامعه را فراهم می‌کنند و نقش مفید آن‌ها در بسیاری از مطالعات اخیر به ثبت رسیده است (قربانی و تیموری، ۱۳۸۹ و

لاهیجانیان و شیعه‌بیگی، ۱۳۸۹). مطالعات نشان داده‌اند که پارک‌ها باعث ترویج فعالیت‌های فیزیکی، تجربه طبیعت نزدیک به خانه، کاهش استرس استفاده‌کنندگان از پارک‌ها، بهبودی روحیه افراد، کمک به بهبودی سلامتی مردم و برقرار کردن تعاملات اجتماعی در شهرها می‌شوند (Chiesura, 2004: 132).

امروزه رشد شهرنشینی و توسعه شهرها باعث کاهش فضاهای سبز در سطح شهر و احاطه شدن نماهای شهری با ساختمان‌ها و جاده‌ها و در نهایت باعث جدا کردن مردم از تماس با طبیعت و محیط‌های طبیعی شده است (Abkar et al., 2010).

* مسئول مکاتبه: m.pazhouhanfar@gmail.com

۱- این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی "درک شهروندان از پارک‌های شهری در گرگان" است که توسط نگارنده در گروه معماری دانشگاه گلستان و به کارفرمایی سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری گرگان تهیه شده است.

نتایج هم از بعد مباحث نظری در فراهم آوردن پارک‌ها و فضاهای سبز در نواحی شهری و هم برای برنامه‌ریزان برای فراهم آوردن فضاهای سبز بر اساس تمایلات عمومی ساکنین شهر بسیار حائز اهمیت است. یافته‌های این مطالعه به درک بهتر از الگوهای استفاده، درک و اولویت‌های شهروندان از پارک‌ها و فضاهای سبز کمک می‌کند. در این راستا، پاسخ‌گویی به دو پرسش اساسی زیر مورد نظر بوده است:

• اولویت‌های انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها در گرگان چیست؟

• آیا اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها میان گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، سن و تحصیلات) وجود دارد؟

مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری: بررسی اوقات فراغت نشان داده است که انگیزه، مقدمه‌ای بر تحمل پیچیدگی اوقات فراغت است. انگیزه‌های بازدید از فضاهای سبز شهری، نیازها و انتظارات بازدیدکنندگان را القا می‌کند (Kyle et al. 2006: 468). مطالعات مشخص کرده که مردم، انگیزه‌های زیادی دارند. پارک‌های شهری، مکان‌هایی هستند که ساکنین شهر پیوسته به آنجا می‌روند. بنابراین توجه مطالعات تحقیقاتی، انگیزه‌های بازدیدکننده را به خود جلب می‌کند. پژوهشگران هم‌چنین نشان داده‌اند که ساکنین بنا به دلایل مختلف همانند: فعالیت‌های فیزیکی لذت از طبیعت یا فعالیت اجتماعی و استراحت و فرار از شهر به سمت پارک‌ها جذب می‌شوند (محمدی و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۰۰).

بررسی بازدیدکنندگان مشهورترین پارک در آمستردام هلند مشخص کرد که طبیعت آرام‌یادگیرنده و قابل‌مشاهده از شهر، فرار و بودن با بچه‌ها، انگیزه اصلی بازدید پارک را تشکیل می‌دهد (Chiesura, 2004: 132). هم‌چنین نظرسنجی از استفاده‌کنندگان یک پارک در سنگاپور مشخص کرد که ورزش، مهم‌ترین دلیل استفاده افراد از پارک بوده و آنرا به مراتب مهم‌تر از استراحت و دیدن دوستان می‌دانستند (Yuen et al. 1999: 328). هر چند

3055). محیط‌های طبیعی، مکان‌هایی هستند که نقش به‌سزایی در سلامتی افراد جامعه دارند. مطالعات اخیر در کشورهای توسعه‌یافته هم‌چنین نشان می‌دهد که پارک‌ها نیز به‌عنوان محیط‌های طبیعی در شهرها، نقش مهمی در سلامتی روحی- روانی (حمید و بامیری، ۱۳۹۱: ۳۱۴) و فیزیکی ساکنین شهرها ایفا می‌کنند (Cecily et al., 2009: 56).

پارک‌های شهری فواید فیزیکی، اجتماعی، محیطی، سلامتی را فراهم می‌کنند که باعث افزایش کیفیت زندگی در محیط‌های شهری می‌شود (Khosravaninezhad et al, 2009: 691-698). پارک‌ها و فضاهای سبز به‌عنوان محیط‌های طبیعی در شهرها با توجه به موقعیت چشمگیری که دارند، می‌توانند مکانی پر از آرامش و نشاط را برای ساکنین شهرها فراهم کنند.

علاوه بر موارد اشاره شده، پارک‌های شهری به‌عنوان بخش مهمی از محیط‌زیست شهری، فرصت‌هایی برای انواع فعالیت‌های تفریحی فراهم می‌کنند (مجنونیان، ۱۳۷۴). بنابراین ضرورت دارد که پارک‌های شهری به نیازهای مراجعه‌کنندگان از گروه‌های مختلف (برحسب سن، جنس، تحصیلات، فرهنگی) پاسخ دهند و باید طبق آن نیازها طراحی و اجرا شوند (Özgüner, 2011: 599).

پژوهشگران نشان داده‌اند که درک و اولویت‌های مردم از پارک‌ها و فضاهای سبز در فرهنگ‌ها و کشورهای مختلف متفاوت است و منجر به الگوهای متفاوت استفاده از پارک‌های شهری می‌شود (Daneshpour and Mahmoodpour, 2009: 687-692). بنابراین نیاز به مطالعه در مورد این‌که چگونه و چرا مردم در زمینه‌ها و گروه‌های متفاوت از پارک‌ها استفاده می‌کنند، ضروری است. آشنایی با این‌که چگونه گروه‌های مختلف از پارک‌ها استفاده می‌کنند، در طراحی مناسب برای توسعه و استراتژی‌های مدیریت فضاهای سبز شهری بسیار ضروری است. بنابراین هدف از این مطالعه، شناسایی و بررسی اولویت‌ها و انگیزه‌های شهروندان گرگان از استفاده از پارک‌های شهری در زندگی روزانه است.

اجتماعی، دور شدن از همه‌چیز، پیاده‌روی، لذت بردن بدون انجام فعالیت، لذت بردن با فعالیت و حضور در مسابقات (Dunnett et al., 2002: 38). تحقیق مشابهی که در چین انجام شد، دلایل اصلی بازدید از فضای سبز شهری را استراحت، سکوت، ورزش، درک طبیعت و لذت از زیبایی بیان کرد (Jim and Chen, 2006: 87).

به واسطه تحقیقات انجام‌شده می‌توان فهمید که مردم با انگیزه‌های متفاوتی که هم شخصی و هم اجتماعی است، از فضای سبز شهری دیدار می‌کنند. در این میان، سه انگیزه مشترک به‌صورت برجسته‌ای به چشم می‌خورد: نزدیکی با طبیعت، استراحت یا رهایی از استرس و دلایل ناشی از سلامتی. در دهه‌های اخیر، شواهد مهم رو به رشد نقش مثبت طبیعت در بازسازی و احیای زندگی ذهنی و روانی مشخص شده است (Van den Berg et al., 2007: 84). با توجه به شواهد محدود، «ورزش‌های سبز» تمایل خاص بیش‌تری برای کمک به سلامت دارند، زیرا علاوه‌بر بهبود سلامت جسمی افراد، فایده‌های روحی و لذت بردن از طبیعت را هم به همراه می‌آورد (Pretty et al., 2007: 225). در جنبه‌های اجتماعی، کودکان مهم‌ترین انگیزه قابل‌توجه در بازدیدکننده‌های فضای سبز شهری به شمار می‌روند، هرچند روابط اجتماعی و برخوردها کم‌تر مورد توجه قرار گرفته‌اند (Bonnes et al., 2004: 181).

مطالعات کمی هم در ایران انجام شده است. مطالعه‌ای در منطقه گرم و خشک، مهم‌ترین انگیزه مراجعه‌کنندگان به یک پارک در شهر یزد را، فعالیت‌های سلامت روانی مانند رهایی از استرس و بهبودی روحی معرفی کرده است و دوری از محیط‌های استرس‌زا و نگاه کردن به گل و گیاه و نشستن در پارک در اولویت‌های بعدی قرار داشتند (Abkar et al., 2010: 3061). در کنار خانواده و دوستان بودن مهم‌ترین انگیزه اکثریت بازدیدکنندگان از چهار پارک در شهرستان تبریز بود و فرار از یکنواختی زندگی و تماشای مناظر طبیعی و فراهم کردن امکان تفریح هم در اولویت‌های بعدی قرار

تحقیق در پارک دیگری در همان اطراف نشان داد که پاسخ‌دهندگان به ارتباط با طبیعت، بیش‌تر از برخوردها و تماس‌های اجتماعی تمایل دارند. مطالعات اخیر در ایرلند مشخص کرد که ساکنین بیش‌تر برای مسافرت خانوادگی، ورزش، استراحت و پیاده‌روی سگ‌هایشان به فضای سبز شهری می‌روند (Bullock, 2008: 7).

در جهان پرازدحام و تحت سلطه رسانه‌ها، خلوت و تنهایی کمتر فراهم می‌شود. مصاحبه با استفاده‌کنندگان از پارک‌ها در انگلیس نشان داد که بازدید از پارک‌های عمومی با جست‌وجوی خلوت و تنهایی مرتبط است. برخورد و تماس با حیات‌وحش می‌تواند کیفیت زندگی را بالا ببرد. مطالعات نشان داده‌اند که مردم از مواجهه و تماس با حیات‌وحش در پارک‌های شهری لذت می‌برند و این تجربیات می‌تواند رضایتمندی آن‌ها و در نتیجه بازدید از پارک‌ها را افزایش دهد. به علاوه هوای تازه به جاذبه‌های پارک برای بازدیدکنندگان اضافه می‌کند (Sanesi & Chiarello, 2006: 128). فرار از زندگی و فعالیت‌های گیج‌کننده شهری در جست‌وجوی احساس آرامش و استراحت، به مهم‌ترین انگیزه بازدیدکنندگان تبدیل شده است (محمدی، ۱۳۸۶: ۱۰۰). استفاده‌کنندگان از جنگل‌های شهری در بلژیک گفته‌اند که آن‌ها ورزش‌هایی مثل پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، استراحت کردن و لذت بردن از طبیعت به اینجا می‌آیند که این موضوع سازگار با نتایج مطالعه‌ای در مورد جنگل‌های شهری در فنلاند بود (Roovers et al., 2003: 140).

تحقیقات مشابهی در انگلیس مشخص کرد که بیش‌تر مردم، هدف‌های چندگانه مشابهی در بازدید از فضای سبز شهری دارند؛ همانند بیرون رفتن از خانه، بیرون بردن بچه‌ها، ورزش، استراحت و آرامش (Burgess et al.: 468). در انگلیس، مطالعه‌ای در معیار بزرگ‌تر شامل پارک‌ها و باغ‌ها، مناطق تفریحی خصوصی، مکان‌های ورزشی و بازی روباز، هفت دلیل را که چرا مردم از این مکان‌ها استفاده می‌کنند، پیدا کردند که عبارتند از: لذت بردن از محیط، فعالیت‌های

گروه‌های سنی زیر پانزده سال عمدتاً با انگیزه ورزش، از پارک‌ها دیدن می‌کردند و زنان خانه‌دار، با انگیزه بودن با بچه‌ها (محمدی و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۰۰).
به‌طور کلی می‌توان دید که مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها، اولویت‌های انگیزشی متفاوتی دارند که در نحوه‌ی استفاده آن‌ها از پارک‌ها تأثیرگذار است. از آنجایی که مطالعات کمی در گرگان به انجام رسیده است، مطالعه حاضر ابتدا به شناسایی و اولویت‌بندی انگیزه‌های شهروندان و سپس بررسی آن در گروه‌های مختلف برحسب چهار عامل دموگرافیک: جنسیت، وضعیت تأهل، سن و تحصیلات است.

روش تحقیق

با توجه به موضوع تحقیق، حوزه مطالعاتی و مسائل آن، برای تکمیل اطلاعات لازم پژوهش حاضر از روش توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی استفاده شد که با بهره‌گیری از بررسی‌های میدانی است. داده‌ها از طریق پرسش‌نامه گردآوری شده که در تدوین آن، از شاخصه‌های استفاده‌شده در تحقیقات پیشین بهره گرفته شده است. پرسش‌نامه حاوی نوزده گویه انگیزشی در قالب طیف هفت گزینه‌ای لیکرت (گزینه هفتم نشان‌دهنده بالاترین درجه موافقت با یک اظهارنظر و گزینه اول بیانگر کم‌ترین میزان موافقت) بوده که به تعداد سیصد پرسش‌نامه در بین مراجعه‌کنندگان به دو پارک چاله باغ و پارک شهر در گرگان توزیع شد. در این مطالعه، دو پارک با توجه به مشخصات کلی آن‌ها در سطح شهر (مکان‌یابی، امکانات، جاذبه‌ها و...) و افراد به‌صورت کاملاً تصادفی و بدون در نظر گرفتن موقعیت اجتماعی یا زمینه تخصصی، از میان بازدیدکنندگان پارک‌ها انتخاب شده‌اند. برای اطمینان از دست‌یابی به نمونه‌ای معرف، به‌دلیل پیش‌بینی بافت متفاوت جمعیتی و سنی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها، پرسش‌نامه در طول ایام هفته و در ساعات مختلف روز از میان مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها جمع‌آوری شد. برای تعیین پایایی ابزار پژوهش، پرسش‌نامه‌ها بین چهل نفر از مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها در گرگان توزیع و

داشتند (قربانی و تیموری، ۱۳۸۹: ۵۵). از انگیزه‌های مراجعه‌کنندگان به پارک لاله در شهرستان شهرکرد، به استراحت کردن و در کنار طبیعت بودن در اولویت‌های اول و ورزش کردن و فرار از شهر در اولویت‌های بعدی اشاره شده است (محمدی و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۰۰).

با وجود انگیزه‌های مشترک، در بیش‌تر مطالعات اخیر میان گروه‌های اجتماعی خاص، تفاوت‌های زیادی وجود دارد که می‌تواند نتیجه نقش‌های فرهنگی و عوامل فردی باشد. تفاوت‌های فرهنگی را می‌توان در نگرش‌های متفاوت نسبت به فضاهای سبز شهری طراحی‌شده یا طبیعی و یا ساختارهای پوشش گیاهی یافت. به‌عنوان مثال دو تحقیق در استرالیا و فنلاند، ترجیحات مشابه‌ای را برای «مناظر طبیعی» پیدا کرده‌اند (Purcell and Lamb 1998; Tyrvaiven et al. 2007).

مطالعات تجربی نشان داده است که سن، جنس، آموزش، اشتغال، محل اقامت قومی و هم‌چنین نوع مصرف فعالیت‌ها بر استفاده از ترجیحات و انگیزه‌های فضای سبز شهری تأثیر می‌گذارد (کوکبی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۱۱؛ محمدی و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۰۱). در مراحل مختلف زندگی، مردم شرایط فیزیکی مختلفی دارند که ممکن است اولویت‌ها و نیازهای مختلفی درباره‌ی فضاهای سبز شهری داشته باشند. مطالعات نشان داده است که جوانان، صحنه‌های طبیعی و فضای سبز شهری با فرصت‌هایی برای ارتباطات اجتماعی و فعالیت را ترجیح داده‌اند (Makinen and Tyrvaiven 2008: 284).

یافته‌های مربوط به سن در مطالعات محیطی نشان می‌دهد که کسانی که جوان هستند و تحصیلات بالاتری دارند، توجهات محیطی بیش‌تری دارند. علاوه بر این، سن مراجعه‌کنندگان با انگیزه‌های آن‌ها مرتبط است. جوانان، ورزش و دیدار با دیگران را بیش‌تر ترجیح می‌دهند، درحالی‌که به نظر می‌رسد استراحت، بودن با فرزندان و تفکر در طبیعت، مورد علاقه بزرگسالان و کاربران سالمند است (Chiesura, 2004: 135). در مطالعه‌ای که در شهرکرد انجام شد،

ب- متغیرهای مستقل: متغیرهای مستقل این تحقیق شامل چهار عامل دموگرافیک: جنسیت، وضعیت تأهل، سن و تحصیلات است.

محدوده و قلمرو پژوهش: شهرستان گرگان بین ۵۴ درجه و ۱۳ دقیقه تا ۵۴ دقیقه و ۴۵ درجه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی در بخش جنوبی استان قرار دارد. ارتفاع از سطح دریا ۳۶/۴۹ متر از سطح آب‌های آزاد است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۰ برابر با ۵۳۶/۳۲۹ نفر بوده است. مساحت محدوده جدید شهر ۳۶۷۶ هکتار است. این شهرستان از شمال به شهرستان آق‌قلا، از جنوب به استان سمنان و سلسله جبال البرز، از شرق به شهرستان علی‌آباد کتول و از غرب و شمال غربی به شهرستان کردکوی و بندر گز محدود می‌شود. مساحت شهرستان ۱۶۱۵۲ کیلومتر مربع است.

پارک شهر و پارک چاله باغ، دو نمونه از پارک‌های پر رفت‌وآمد شهری محسوب می‌شود. طبیعت زیبای پارک چاله باغ واقع در مرکز شهر گرگان، این بوستان را به محلی برای تفریح و مکانی برای طبیعت‌گردی تبدیل کرده است. این بوستان از سویی به ۵ آذر، از سوی دیگر به گرگان پارس و از سویی نیز به کوی ویلا منتهی می‌شود و حدود یک هکتار وسعت دارد. کاشت و هرس انواع گونه‌های درختی، درختچه‌ای و گیاهی، گل‌های زیبا و رنگارنگ فصلی و دائمی، این بوستان زیبا را به تفرجگاهی منحصر به فرد در مرکز شهر گرگان مبدل کرده است. پستی و بلندی این پارک، وجود پله‌های سنگی، چمن‌کاری زیبا، وجود فضاهای ورزشی، نشیمن‌گاه‌هایی برای خانواده‌ها موجب شده تا استقبال خانواده‌های گرگانی از این بوستان افزایش یابد. انواع درختان بید مجنون، کاج، نخل، گل‌های زیبا و رنگارنگ، فضایی رؤیایی و تماشایی را در این بوستان رقم زده است و مکانی مناسب برای خانواده‌هاست تا پس از گذراندن یک روز کاری، ساعتی در آن به استراحت بپردازند (شکل ۱).

جمع‌آوری شد. زمانی که آزمون پایایی پرسش‌نامه با ضریب کرونباخ آلفا ۰/۸۷ مورد تأیید قرار گرفت، پرسش‌نامه‌ی نهایی در سطح وسیع توزیع شد. با حذف پرسش‌نامه‌های ناقص، تعداد ۲۷۵ پرسش‌نامه تحلیل شد. قابلیت برای تحلیل انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از روش تحلیل عاملی و از آزمون‌های آماری T-Test و تحلیل واریانس یک‌طرفه، برای اثبات یا رد فرضیات تحقیق استفاده شد. فرضیات تحقیق به شرح زیر بوده است:

۱- به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف برحسب متغیرهای جنسیت وجود دارد.

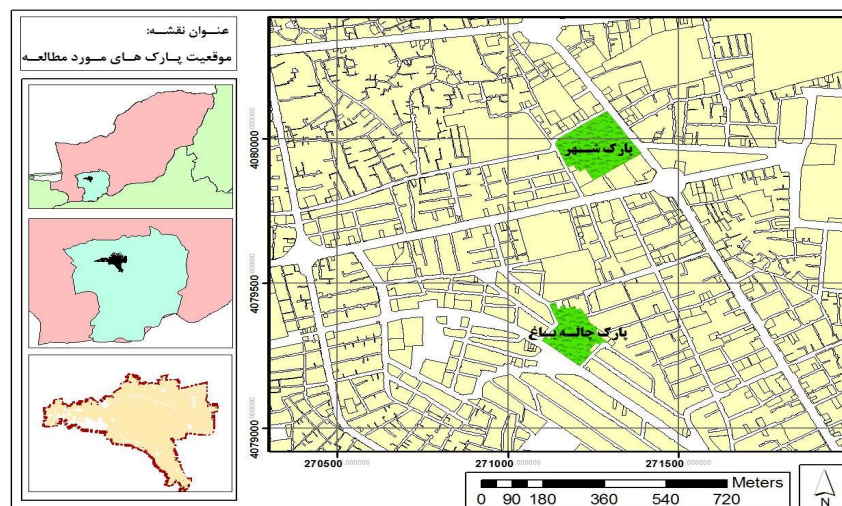
۲- به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف برحسب وضعیت تأهل وجود دارد.

۳- به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف برحسب سن وجود دارد.

۴- به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف برحسب تحصیلات وجود دارد.

متغیرهای پژوهش: برای بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه استفاده‌کنندگان از پارک‌ها در شهرستان گرگان، متغیرها به صورت زیر خلاصه می‌شود.

الف- متغیرهای وابسته: متغیر وابسته انگیزه، یکی از عوامل تأثیرگذار در رفتار استفاده‌کنندگان از پارک‌هاست. نوزده عامل انگیزشی که به‌عنوان گویه‌های تحقیق به روش تحلیل عاملی بررسی می‌شوند، عبارتند از: نشستن، نگاه کردن به گل و گیاه، شنیدن صدای پرندگان، شنیدن و دیدن آب، تماشای بچه‌ها، پیاده‌روی و دویدن، پیک‌نیک، بودن با دوستان، بودن با مردم، بودن با خانواده، استفاده از هوای تازه، استفاده از محیط آرام، استراحت کردن، لذت بردن از محیط پارک، غلبه کردن بر نگرانی‌ها، دوری از محیط‌های استرس‌زا، بهبودی روحی، بازی کردن و ورزش کردن.

شکل ۱- موقعیت پارک‌های مورد مطالعه

مراجعه‌کنندگان به پارک‌های استفاده‌شده، در جدول (۱) نشان داده شده است. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، نظر پاسخ‌دهندگان به اکثر سؤالات پرسش-نامه، مثبت بوده است. امتیاز میانگین و انحراف استاندارد در جدول (۱) بازگوکننده میزان نسبی و سطح توافق اعضای نمونه از هر یک از گویه‌های انگیزشی مطرح‌شده است. از آنجایی که داده‌ها در دو پارک جمع‌آوری شده بود، برای افزایش هم‌گرایی و صحت از نتایج آزمون‌ها، مقایسه‌ای از تمام متغیرها در دو پارک انجام شد که اختلاف معنی‌داری بین متغیرها در دو پارک یافت نشد.

بحث اصلی

یافته‌های توصیفی: در کل مطالعه‌ای که طی پرسشگری از دو پارک شهر گرگان به عمل آمد، ۶۶ درصد پاسخ‌گویان را مردان و ۳۴ درصد را زنان تشکیل دادند. طبقات سنی از ۱۸ تا ۶۳ سال بوده است که به پنج گروه سنی تقسیم‌شده‌اند. بیش‌ترین پاسخ‌گویان را گروه سنی جوانان ۱۸-۲۵ (۶۰ درصد) سال و سپس ۲۶-۳۵ (۲۷ درصد) سنی تشکیل داده‌اند. اکثر پاسخ‌دهندگان (۶۸ درصد) مجرد بودند و اکثراً تحصیلات دیپلم و فوق‌دیپلم را داشتند. نتایج ارزیابی هر یک از نوزده متغیر اشاره‌شده درباره انگیزه

جدول ۱- میانگین متغیرهای انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها و مقایسه در دو پارک

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	t	sig
نشستن	۴.۹۵	۱.۵۸	-۱.۵۲	۰.۱۳
نگاه کردن به گل و گیاه	۵.۲	۱.۴	۰.۳۴	۰.۷۴
شنیدن صدای پرندگان	۴.۵۹	۱.۸۳	-۰.۵۹	۰.۰۸
شنیدن و دیدن آب	۴.۷۴	۱.۶۵	-۰.۱۵	۰.۸۸
تماشای بچه‌ها	۴.۳۷	۱.۶۶	-۰.۹۳	۰.۳۶
پیاده‌روی و دویدن	۵.۲۲	۱.۳۶	۰.۴۲	۰.۶۸
پیک‌نیک	۴.۹۴	۱.۵۷	۰.۱۰	۰.۹۲
بودن با دوستان	۵.۰۱	۱.۴۶	-۰.۴۳	۰.۶۶
بودن با مردم	۴.۰۶	۱.۵۷	۰.۳۴	۰.۹۳
متغیرها	میانگین	انحراف معیار	t	sig
بودن با خانواده	۴.۵۹	۱.۶۹	۰.۶۱	۰.۵۴
استفاده از هوای تازه	۵.۷۱	۱.۲۵	۰.۷۱	۰.۴۸
استفاده از محیط آرام	۵.۳۸	۱.۵۸	۱.۲۲	۰.۲۲
استراحت کردن	۵.۰۳	۱.۴۲	-۰.۸۸	۰.۳۸
لذت بردن از محیط پارک	۵.۵۶	۱.۳۲	۰.۷۸	۰.۴۴
غلبه بر نگرانی‌ها	۵.۳۴	۱۱.۳۴	-۰.۰۷	۰.۹۵
دوری از محیط‌های استرس‌زا	۵.۲۳	۱.۴۰	۱.۲۹	۰.۲۰
بهبودی روحی	۵.۴۷	۱.۲۸	۰.۶۵	۰.۵۲
بازی کردن	۴.۴۸	۱.۶۹	۱.۳۱	۰.۱۹
ورزش کردن	۴.۳۹	۱.۶۴	۰.۹۳	۰.۳۶

یافته‌های استنباطی

مدل تحلیل عاملی متغیرهای انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها: برای تحلیل دقیق‌تر داده‌ها و رسیدن به نتایجی علمی‌تر و در عین حال عملیاتی، به دنبال کاهش حجم متغیرها و تشکیل ساختار جدیدی برای آن‌ها از روش تحلیل عاملی استفاده شد. ابتدا باید از این مسأله اطمینان حاصل شود که آیا تعداد داده‌های مورد نظر برای تحلیل، عاملی مناسب است یا خیر؟ بدین منظور از شاخص KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. بنابراین در پژوهش حاضر، شاخص موردنظر برابر با ۰/۸۵ به دست آمده که بیانگر تعداد مناسب داده‌ها برای تحلیل

عاملی است. نتایج تحلیل عاملی که با استفاده از روش مؤلفه‌های اصلی، چرخش واریمکس و نرمال‌سازی کایزر در این تحقیق صورت گرفت، حاوی نکات قابل توجهی در جدول (۲) است.

در جدول (۲)، بارهای عاملی متغیرهای مورد مطالعه روی پنج عامل به‌طور مشخص قرار گرفته است، به گونه‌ای که بیش‌ترین بار عاملی (۶۱/۳۸ درصد) به ترتیب به عوامل یک تا پنج به شرح جدول پایین اختصاص یافته است. نتایج حاصل از تحلیل این جدول، به‌صورت نام‌گذاری مهم‌ترین عامل‌ها، درصد کل واریانس هر عامل، هم‌چنین درصد تجمعی واریانس‌ها در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲- مجموع واریانس توضیح داده‌شده به‌وسیله عوامل چرخش یافته با روش واریمکس

ردیف	متغیرهای انگیزشی	درصد کل واریانس هر عامل	درصد تجمعی واریانس‌ها
۱	فعالیت‌های سلامتی روان	۱۵.۸۶	۱۵.۸۶
۲	طبیعت‌گرایی	۱۳.۳۹	۲۹.۲۴
۳	تعاملات اجتماعی	۱۱.۸۲	۴۱.۰۷
۴	فعالیت‌های آرامش‌بخش	۱۱.۵۰	۵۲.۵۶
۵	فعالیت‌های فیزیکی	۸.۸۲	۶۱.۳۸

تصویر نسبتاً روشنی از انگیزه مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها ارائه دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، عوامل اول و دوم هر یک به‌ترتیب با ۳۰ درصد بالاترین مقدار واریانس کل نگرش پاسخ‌دهندگان را تبیین کرده‌اند، در حالی که عامل سوم و چهارم با ۲۳ درصد واریانس و عامل پنجم کم‌تر از ۱۰ درصد کل را تبیین می‌کنند. پس از ارزیابی همه گویه‌ها و با توجه به‌میزان بارگذاری آن‌ها روی هر عامل، نام‌گذاری مناسب برای عوامل صورت گرفت. عوامل استخراج‌شده در جدول زیر نشان داده شده است.

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بارهای عاملی متغیرهای مورد مطالعه روی پنج عامل به‌طور خاص اختصاص یافته است. برای تحلیل نتایج جدول، مجموع مجذورات بارهای عاملی چرخش یافته، درصد کل واریانس هر عامل، هم‌چنین درصد تجمعی واریانس‌ها محاسبه شده و در جدول (۲) آمده است. در این جدول، عوامل در مجموع ۶۱/۳۸ درصد از واریانس کل متغیرهای انگیزه رفتن به پارک‌ها را تبیین می‌کنند. هم‌چنین میزان واریانس تبیین‌شده توسط هر یک از مؤلفه‌های چرخش‌یافته به تفکیک نشان داده شده است. به این ترتیب با وجود تعداد زیاد متغیرهای مورد مطالعه، عوامل شناسایی‌شده می‌تواند

جدول ۳- ماتریس عوامل چرخش یافته با روش واریمکس

متغیرهای انگیزشی	متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵
فعالیت‌های سلامتی روان	دوری از محیط‌های استرس‌زا	۰.۸۰				
	غلبه بر نگرانی‌ها	۰.۷۹				
	لذت بردن از فضای پارک	۰.۵۷				
	افزایش بهبودی روحی	۰.۵۶				
	آرامش یافتن	۰.۵۲				
طبیعت‌گرایی	در کنار طبیعت بودن		۰.۷۶			
	نگاه کردن به گل، گیاه و درختان		۰.۷۵			
	نشستن در پارک		۰.۷۴			
	قدم زدن و پیاده‌روی در پارک		۰.۴۱			
	هوای تازه		۰.۳۹			
تعاملات اجتماعی	معاشرت با دوستان			۰.۷۷		
	گردش دسته‌جمعی (پیک‌نیک)			۰.۷۴		
	بودن با خانواده			۰.۶۷		
	معاشرت با مردم			۰.۵۳		
فعالیت‌های آرامش‌بخش	شنیدن صدای پرندگان				۰.۵۷	
	تماشا و شنیدن صدای آب				۰.۷۲	
	تماشای بازی بچه‌ها				۰.۶۰	
فعالیت‌های فیزیکی	بازی کردن (والیبال، فوتبال...)					۰.۸۶
	ورزش کردن					۰.۸۵

مشغولیت با طبیعت با بالاترین میانگین در اولویت اول و دوم قرار دارند. تعاملات اجتماعی، فعالیت‌های آرامش‌بخش و فعالیت‌های فیزیکی در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

میانگین متغیرهای انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها در گروه‌های مختلف: داده‌های جدول (۴)، میانگین متغیرهای انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که از بین پنج متغیر انگیزشی، فعالیت‌های سلامت روان و

جدول ۴- میانگین انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها

ردیف	متغیرهای انگیزشی	میانگین	انحراف معیار
۱	فعالیت‌های سلامتی روان	۵.۲۵	۱.۰۱
۲	طبیعت‌گرایی	۵.۲۲	۱.۰۰
۳	تعاملات اجتماعی	۴.۶۶	۱.۱۵
۴	فعالیت‌های آرامش‌بخش	۴.۵۶	۱.۳۰
۵	فعالیت‌های فیزیکی	۴.۴۳	۱.۴۹

(برحسب متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل) وجود ندارد.

H_{1,2}: به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل) وجود دارد.

آزمون تفاوت متغیرهای انگیزشی استفاده‌کنندگان از پارک‌ها در گروه‌های مختلف (الف) آزمون فرضیات اول و دوم (بررسی متغیرهای جنسیت و وضعیت تأهل بر انگیزه‌ها): H₀: به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف

جدول ۵- آزمون T-TEST مقایسه متغیر استفاده از پارک‌ها برحسب جنسیت و وضعیت تأهل

متغیرهای انگیزشی	متغیرهای تابع	تفاوت خطای معیار	میانگین تفاوت‌ها	sig	Df	T
سلامت روان	وضعیت تأهل	۰.۱۳	-۰.۲۱	۰.۱۱	۲۷۰	-۱.۵۹
	جنسیت	۰.۱۳	۰.۰۴۲	۰.۷۵	۲۷۰	۰.۳۲۳
آرامش‌بخش	وضعیت تأهل	۰.۱۳	-۰.۲۴	۰.۰۶	۲۷۰	-۱.۹۰
	جنسیت	۰.۱۳	-۰.۱۳	۰.۳۴	۲۷۰	-۰.۹۵
طبیعت‌گرایی	وضعیت تأهل	۰.۱۷	-۰.۳۸	۰.۰۳	۲۷۰	-۲.۱۸
	جنسیت	۰.۱۷	-۰.۲۱	۰.۲۳	۲۷۰	۰.۲۳
تعاملات اجتماعی	وضعیت تأهل	۰.۱۵	-۰.۱۵	۰.۳۴	۲۷۰	-۰.۹۶
	جنسیت	۰.۱۵	-۰.۰۸	۰.۵۹	۲۷۰	-۰.۵۳
فعالیت‌های فیزیکی	وضعیت تأهل	۰.۱۹	۰.۳۷	۰.۰۵۴	۲۷۰	۱.۹۴
	جنسیت	۰.۱۹	۰.۳۹	۰.۰۴	۲۷۰	۲.۳۹

داشتند و مردان نسبت به زنان بیش‌تر انگیزه فعالیت‌های فیزیکی داشتند.

ب) آزمون فرضیه سوم (بررسی متغیر سن بر انگیزه‌ها)

H_0 : به‌نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف برحسب متغیر سن وجود ندارد.

H_3 : به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف برحسب متغیر سن وجود دارد.

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل جدول (۵)، با توجه به سطح معناداری بیش‌تر از ۰/۵۰، در انگیزه‌های فعالیت‌های سلامت روان، آرامش‌بخش و تعاملات اجتماعی، اختلاف معنی‌داری برحسب وضعیت تأهل و جنسیت پیدا نشد. در انگیزه طبیعت‌گرایی برحسب وضعیت تأهل، تفاوت معنی‌داری وجود دارد اما برحسب جنسیت تفاوت معنی‌داری یافت نشد. تفاوت معنی‌داری از نظر انگیزه‌ی فعالیت‌های فیزیکی برحسب جنسیت یافت شد، اما برحسب وضعیت تأهل تفاوت معنی‌داری یافت نشد. در بررسی میانگین‌ها، افراد متأهل نسبت به افراد مجرد تمایل بیش‌تری برای انگیزه طبیعت‌گرایی

جدول ۶- آزمون ANOVA تحلیل واریانس یک‌طرفه، مقایسه متغیر استفاده از پارک‌ها برحسب متغیرهای سن

متغیرهای تابع	منبع تغییر	Ss	Ms	Df	F	Sig
سلامت روان	بین گروهی	۲.۱۷	۰.۷۲	۳	۰.۷۱	۰.۵۵
	درون گروهی	۲۷۱.۵	۱.۰۱	۲۶۸		
آرامش‌بخش	بین گروهی	۶.۳۹	۲.۱۲	۳	۲.۱۲	۰.۱۰
	درون گروهی	۲۶۸.۸	۱.۰۰	۲۶۸		
مشغولیت با طبیعت	بین گروهی	۱۷.۴۳	۵.۸۱	۳	۳.۳۲	۰.۰۲
	درون گروهی	۴۶۹.۷۹۱	۱.۷۵	۲۶۸		
تعاملات اجتماعی	بین گروهی	۱۰.۶۱	۳.۵۴	۳	۲.۷۱	۰.۰۴۵
	درون گروهی	۳۴۹.۴۵۲	۱.۳۰	۲۶۸		
فعالیت‌های فیزیکی	بین گروهی	۱۴.۸۶	۴.۹۶	۳	۲.۲۷	۰.۰۸
	درون گروهی	۵۸۲.۹۴	۲.۱۸	۲۶۸		

مقایسه می‌کند (جدول ۷). نتایج نشان می‌دهد که تفاوت میان گروه سنی ۲۶-۳۵ و ۳۶-۵۰، در دو متغیر طبیعت‌گرایی و تعاملات اجتماعی، معنادار است. با بررسی میانگین‌ها، نتایج نشان داد که گروه سنی ۳۶-۵۰ سال، انگیزه بیش‌تری به این انگیزه‌ها در مقایسه با گروه سنی ۲۵-۳۵ دارند. بنابراین در این عامل، هر چند تفاوت‌های مشاهده‌شده به لحاظ آماری در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار است، برای سایر انگیزه‌ها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. در نتیجه فرض H_1 تأیید می‌شود.

اینک با توجه به داده‌های جدول (۶)، آزمون F برای بررسی انگیزه‌های استفاده‌کنندگان در میان گروه‌های سنی اجرا شد. داده‌های فوق بیانگر آن است که مقدار درجه آزادی (F) محاسبه‌شده برای گروه‌های سنی در انگیزه‌های «طبیعت‌گرایی» و «تعاملات اجتماعی» با درجه آزادی ۳ و ۲۶۸ در سطح ۹۵ درصد، کوچک‌تر از ۰/۰۵ است. بر این اساس، بین چهار متغیر گروه سنی به لحاظ طبیعت‌گرایی و تعاملات اجتماعی، تفاوت وجود دارد.

به دلیل برابر شدن واریانس متغیرها و تشخیص تفاوت میانگین بین گروه‌های سنی، از آزمون «توکل» استفاده شده است. این آزمون متغیرها را دوبه‌دو

جدول ۷- نتایج آزمون «توکل»، مقایسه میان گروه‌های سنی بر حسب طبیعت‌گرایی و تعاملات اجتماعی

Sig	انحراف معیار	اختلاف میانگین	گروه‌های سنی		عامل انگیزشی
			۱۸-۲۵	۲۶-۳۵	
۰.۴۷	۰.۱۹	-۰.۲۷	۱۸-۲۵	۲۶-۳۵	طبیعت‌گرایی
۰.۰۴	۰.۲۹	-۰.۸۰	۳۶-۵۰	۲۶-۳۵	
۰.۰۲	۰.۵۶	-۱.۱۱	بیش‌تر از ۵۰	۲۶-۳۵	
۰.۱۵	۰.۱۶	-۰.۳۴	۱۸-۲۵	۲۶-۳۵	تعاملات اجتماعی
۰.۰۴۹	۰.۲۵	۰.۶۶	۳۶-۵۰	۲۶-۳۵	
۰.۷۷	۰.۴۸	-۰.۴۶	بیش‌تر از ۵۰	۲۶-۳۵	

طراحی مناسب برای توسعه و استراتژی‌های مدیریت فضاهای سبز شهری، امری بسیار ضروری است. بر این اساس و در راستای زمینه‌سازی برای تحقق این استراتژی، این تحقیق با هدف بررسی و شناسایی انگیزه‌های مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها انجام گرفت. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مهم‌ترین انگیزه مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها در پنج عامل تأثیرگذار استخراج شد که بیش‌ترین واریانس در گویه‌ها را تبیین می‌کرد.

بررسی مفاهیم بارگذاری شده روی عامل اول برای مراجعه به پارک، انجام فعالیت‌های «سلامت روانی» است. از جمله علل مهم چنین گرایش، شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن است که پارک‌ها و فضاهای سبز شهری را مکانی برای آرامش و رفع استرس‌های روزمره می‌دانند. در جامعه امروزی، نیاز روزافزون برای

ج) آزمون فرضیه چهارم (بررسی متغیر تحصیلات بر انگیزه‌ها)

H_0 : به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف بر حسب متغیر تحصیلات وجود ندارد.

H_4 : به نظر می‌رسد اختلاف معنی‌داری در انگیزه‌های استفاده‌کنندگان از پارک‌ها بین گروه‌های مختلف بر حسب متغیر تحصیلات وجود دارد.

آزمون واریانس یک‌طرفه برای تحصیلات مراجعه‌کنندگان اجرا شد، اما تفاوت معنی‌داری بین گروه‌ها یافت نشد و در نتیجه فرضیه‌ی ما رد شد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

امروزه توجه به دیدگاه‌ها و انگیزه‌های افراد برای استفاده از پارک‌ها در میان گروه‌های مختلف در

امروزی است. پژوهشگران نشان دادند که علاوه بر بودن با طبیعت، حتی نگاه کردن به طبیعت هم باعث افزایش سلامتی مردم از نظر روحی، روانی، جسمانی و حتی سلامت اجتماعی می‌شود (Abkar et al. 2010: 3061). مطالعات نشان داده است که پیاده‌روی در محیط‌های طبیعی بیشتر از محیط‌های ساختمانی بر روحیه‌ی افراد اثر می‌گذارد (Hartig and Staats 2006: 221). در بررسی این انگیزه برحسب دموگرافیک افراد، اختلاف معنی‌داری یافت نشد؛ به جز برای دو گروه سنی ۲۶-۳۵ و ۳۶-۵۰ سال. نتایج نشان داد که گروه سنی ۳۶-۵۰ سال نسبت به افراد جوان‌تر از خود در گروه سنی ۲۶-۳۵ سال، تمایل بیشتری به بودن در طبیعت دارند. این اطلاعات می‌تواند به تصمیم‌سازان برای ارائه‌ی راهبردهای موافق با نیازهای عمومی کمک کند.

«تعاملات اجتماعی»، انگیزه سوم افراد از رفتن به پارک بود. مردم، پارک‌ها را محلی برای ملاقات دوستان، بودن با خانواده، گردش دسته‌جمعی و معاشرت با مردم معرفی کرده‌اند. در بستر شهری نیاز به تعامل خانواده و در کنار هم بودن و دوری‌گزیدن از مشکلات و دغدغه‌های خانواده و افراد، امری محرز است. نتایج با بسیاری از مطالعات در نقش پارک‌ها در تعاملات اجتماعی همخوانی دارد (قربانی و تیموری، ۱۳۸۹: ۵۴). با وجود این هر چند مطالعات پیشین در شهرهای دیگر نشان داده بود که مهم‌ترین انگیزه‌ی مردم، تعاملات اجتماعی بود (Khosravaninezhad et al. 2009: 694)، در اولویت اولیه پاسخ‌دهندگان در این مطالعه نبود. شاید یکی از دلایل آن، دسترسی نزدیک مردم به جنگل‌های شهری است که آن‌ها ترجیح می‌دهند بیشتر اوقات فراغت خود را با خانواده و دوستان در این مکان‌ها سپری کنند و پیشنهاد می‌شود که مطالعات آینده به آن بپردازند. در میان گروه‌های مختلف نیز اختلاف معنی‌داری یافت نشد، به جز برای دو گروه سنی ۲۶-۳۵ و ۳۶-۵۰ سال. نتایج نشان داد که گروه سنی ۳۶-۵۰ سال نسبت به افراد جوان‌تر از خود در گروه سنی ۲۶-۳۵ سال، تمایل بیشتری به تعاملات اجتماعی دارند.

طبیعت به‌عنوان منبع آرامش و تفریح و سرگرمی وجود دارد. پاسخ‌ها نشان می‌دهد که مردم از فضاهای سبز به‌عنوان پناهگاهی برای دوری از سر و صدا و شلوغی ناشی از ترافیک‌های شهری استفاده می‌کنند. علاوه بر این انسان نیاز به دیدن چیزهای دیگری علاوه بر ماشین و ساختمان‌ها، نیاز به استراحت و دور شدن از استرس‌های شهری دارد. هم‌نشینی با طبیعت این امکان را به افراد می‌دهد که از مشکلات روزانه فاصله بگیرند و فرصتی برای بهبودی روحی آنان باشد.

در بررسی میانگین پنج عامل از تحلیل عاملی، در راستای نتایج از مطالعات گذشته (Matsuoka and Kaplan 2008: 15; Özgüner 2011: 614)، انگیزه‌ی «سلامتی روان» به‌عنوان مهم‌ترین انگیزه مراجعه‌کنندگان به پارک‌ها اشاره شده است. نتایج هم‌چنان با مطالعات روی محیط‌های احیاکننده که به نقش پارک‌ها و فضاهای سبز به‌عنوان محیط‌های طبیعی در شهر در کاهش استرس و خستگی ذهنی مردم اهمیت می‌دهند، همخوانی دارد (Kaplan and Kaplan 1989, Kahn et al., 2008). اختلاف معنی‌داری برحسب این انگیزه بین چهار عامل دموگرافیک (جنس، سن، وضعیت تأهل و تحصیلات)، یافت نشد. این نشان می‌دهد که تمام مردم از هر جنس، در هر گروه سنی، متأهل یا مجرد، با تحصیلات عالی یا پایین، همه پارک را مکانی برای آرامش‌های روحی و روانی تشخیص داده‌اند. بنابراین با توجه به این‌که پارک‌ها، مکان‌هایی هستند که در آن مردم از نظر روحی و روانی به آرامش می‌رسند، توسعه و گسترش پارک‌های شهری و فضای سبز منجر به افزایش سلامتی و در نتیجه ارتقای کیفیت زندگی ساکنین شهر می‌شود. بنابراین مدیران و مسئولان باید نسبت به پارک‌ها (به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مکان‌ها در سلامتی)، اهمیت ویژه‌ای قائل شده، در فراهم آوردن آن برای همه مردم تلاش کنند.

دومین عامل با عنوان «طبیعت‌گرایی» مشخص شده است. در کنار طبیعت بودن و نگاه کردن به گل و گیاه، نشستن، قدم زدن در طبیعت پارک، نشانه‌ی نیاز مردم به مناطق طبیعی و طبیعت در جامعه شهرنشین

جنس، شغل و تحصیلات و قومیت می‌باشد. استفاده از علایق و انگیزه‌ها، نیازها و انتظارات در مورد فضای سبز شهری می‌تواند کاربردهایی برای مدیریت فضای سبز شهری، طراحی و تعمیر و نگهداری داشته باشد. تحقق این نیازها با رضایت بازدیدکنندگان، کیفیت زندگی ساکنان شهری و پایداری شهری بیش‌تر مرتبط می‌شود. در سیاست‌گذاری‌ها، ارجاعات و انگیزه‌های مشترک از فضاهای سبز شهری به‌آسانی دیده می‌شود. با این حال، تفاوت‌های مختلف در این زمینه باقی می‌ماند و چالشی برای مدیریت فضاهای سبز شهری به وجود می‌آید.

پیشنهادها

- هر چند می‌توان بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهادها متعددی ارائه کرد، با رعایت اختصار به چند مورد که به‌ویژه توجه مدیران و برنامه‌ریزان شهری استان را می‌طلبد، اشاره می‌شود:
- توسعه و گسترش پارک‌ها و فضاهای سبز شهری، همگام و توأم با گسترش روزافزون شهر در جهت ارتقای سلامتی شهروندان.
  - ایجاد و گسترش پارک‌ها در سطح محله‌ها، با دسترسی نزدیک برای همگان.
  - بررسی مکان‌یابی پارک‌های شهری گرگان و میزان استفاده‌ی شهروندان.
  - استفاده‌ی هوشمندانه از نظرات شهروندان برای تعریف برنامه‌ریزی مشارکتی در حوزه‌ی فضاهای سبز شهری.
  - نگاهی به انگیزه شهروندان برای استفاده از پارک‌ها در میان گروه‌های مختلف سنی و جنسی.
  - توجه به نیازهای کودکان، جوانان، سالخوردگان و زنان در طراحی پارک‌ها.
  - ارائه خدمات تفریحی برای رده‌های سنی مختلف، گروه‌های خانوادگی و گروه‌های دوستانه در قالب طراحی فضاهای مناسب برای حفظ و ارتقای مراجعه افراد به صورت خانوادگی و گروه‌های دوستانه.
  - توصیه به بررسی مطالعات مشابه در مقیاس‌های مختلف شهر و با نمونه‌های بیش‌تر.

انگیزه‌ی چهارم از رفتن به پارک‌ها، «فعالیت‌های آرام‌بخش» مشخص شده است. این انگیزه، شنیدن صدای پرندگان، دیدن و شنیدن صدای آب و تماشای بازی بچه‌ها را در برداشت. با توجه به ساختار شهر گرگان که مکانی سرسبز است و مردم به وضوح شاهد این عوامل هستند، در اولویت‌های اولیه قرار نگرفته است. با وجود این تماشای بازی بچه‌ها نیاز به مطالعات بیش‌تر دارد که مطالعات آینده می‌تواند آن را بررسی کند. اختلاف معنی‌داری در هیچ گروهی یافت نشد.

«فعالیت‌های فیزیکی» شامل بازی کردن و ورزش کردن در اولویت آخر برای اکثریت مردم بود. از آنجایی که در این پارک‌ها، فضاها و امکانات ورزشی برای افراد بزرگسال کم‌تر به چشم می‌خورد، مردم این مکان‌ها را به‌عنوان مکانی برای ورزش و بازی در نظر نمی‌گیرند. با وجود این در میان گروه‌های استفاده‌کننده از نظر جنسیت، اختلاف معنی‌داری یافت شد. مردان نسبت به زنان، تمایل زیادی به بازی و ورزش نشان می‌دادند که به فرهنگ جامعه کنونی برمی‌گردد که زنان فضاهای سرپوشیده و خاص بانوان را به ورزش و بازی در پارک‌ها ترجیح می‌دهند.

مطالعه حاضر نشان داد که مردم، انگیزه و عقاید مشترکی در مورد استفاده از کاربرد فضاهای سبز شهری دارند. تمام افراد- صرف‌نظر از عوامل دموگرافیک (جنسیت، سن)- پارک‌ها را به‌عنوان مکانی برای ارتباط با طبیعت و استفاده از مزایای آن در وضعیت روحی، روانی و اجتماعی مردم می‌دانند. به طور کلی برای به وجود آمدن انگیزه، میل به طبیعت، بازسازی نیازهای روانی و دلایل سلامتی را می‌توان از مهم‌ترین عوامل نام برد. جز مشترکات عمومی، برخی تفاوت‌ها در علایق و انگیزه‌ها به نمایش گذاشته می‌شود. تأثیرات فرهنگی و فاکتورهای شخصی باعث به‌وجود آمدن تفاوت‌هایی در ویژگی‌های خاص می‌شود. عمدتاً نقش‌های فرهنگی مرتبط با علاقه برای طبیعت و طراحی در فضاهای سبز شهری به کار می‌رود.

تأثیر عوامل فردی بسیار متنوع است. به‌طور خلاصه، ویژگی‌های شخصی با تأثیر زیادی در علایق و انگیزه‌های فضای سبز شهری است که شامل سن،

منابع

۱. حمید، نجمه و محمد بابا میری. ۱۳۹۱. بررسی فضای سبز و سلامت روان، مجله ارمغان، دوره ۱۷، شماره ۴، صص ۳۰۹-۳۱۶.
۲. قربانی، رسول و راضیه تیموری. ۱۳۸۹. تحلیلی بر نقش پارک‌های شهری در ارتقای کیفیت زندگی شهری با استفاده از الگوی Seeking- Escaping، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۲، صص ۴۷-۶۲.
۳. کوکبی، لیلیا؛ حسن ایزدی خرامه؛ رحمت‌الله عبدالمهی و رقیه سلیمانی. ۱۳۹۱. حیات جمعی در فضای عمومی سبز راه، نگرشی بر تنوع فرهنگی اجتماعی استفاده از فضا (مطالعه‌ی موردی: پارک خطی باغ بلند شیراز)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۹۷-۱۱۴.
۴. لاهیجانیان، اکرم‌الملوک و شادی شیعه بیگی. ۱۳۸۹. رویکردی تحلیلی به طراحی و مدیریت پارک‌های شهری و رابطه آن با سلامت شهروندان، نشریه هویت شهر، سال ۷، صص ۹۵-۱۰۴.
۵. محمدی، جمال؛ مصطفی محمدی ده چشمه و منصور ابافت یگانه. ۱۳۸۶. ارزیابی کیفی نقش فضاهای سبز شهری و بهینه‌سازی استفاده از آن در شهرکرد، محیط‌شناسی، سال ۳۳، شماره ۴۴، صص ۹۵-۱۰۴.
۶. مجنونیان، هنریک. ۱۳۷۴. مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرجگاه‌ها، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، شماره ۲۳، صص ۲۳-۳۸.
7. Abkar, M., Kamal, M.S.M., Mariapan, M., Maulan, S., and Sheybani, M. 2010. *The Role of Urban Green Spaces in Mood Change*. Australian Journal of Basic and Applied Sciences, 4(10): 5352-5361.
8. Burgess, J., Harrison, C.M., and Limb, M. 1988. People, parks and the urban green: a study of popular meanings and values for open spaces in the city. *Urban studies*, 25(6): 455-473.
9. Bonnes, M., Carrus, G., Bonaiuto, M., Fornara, F., and Passafaro, P. 2004. *Inhabitants' Environmental Perceptions in the City of Rome within the Framework for Urban Biosphere Reserves of the UNESCO Programme on Man and Biosphere*. Annals of the New York Academy of Sciences, 1023(1): 175-186.
10. Bullock, C.H. 2008. *Valuing urban green space: hypothetical alternatives and the status quo*. Journal of environmental planning and management, 51(1): 15-35.
11. Cecily, M., Townsend, M., and Leger, L.S. 2009. *Healthy Parks, Healthy People: The Health Benefits of Contact with Nature in a Park Context*. The George Wright Forum, 26(2): 51-83.
12. Chiesura, A. 2004. *The role of urban parks for the sustainable city*. Landscape and Urban Planning, 68(1): 129-138.
13. Daneshpour, Z.A., and Mahmoodpour, A. 2009. *Exploring the people's perception of urban public parks in Tehran*.
14. Dunnett, N., Swanwick, C., Woolley, H., and Britain, G. 2002. *Improving urban parks, play areas and green spaces*, Department for Transport, Local Government and the Regions London.
15. Hartig, T., and Staats, H. 2006. *The need for psychological restoration as a determinant of environmental preferences*. Journal of Environmental Psychology, 26(3): 215-226.
16. Jim, C.Y., and Chen, W.Y. 2006. *Recreation-amenity use and contingent valuation of urban greenspaces in Guangzhou, China*. Landscape and Urban Planning, 75(1): 81-96.
17. Kahn, P.H., Friedman, B., Gill, B., Hagman, J., Severson, R.L., Freier, N.G., Feldman, E.N., Carrere, S., and Stolyar, A. 2008. *A plasma display window?—The shifting baseline problem in a technologically mediated natural world*. Journal of Environmental Psychology.
18. Kaplan, R., and Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*, Cambridge University Press.
19. Khosravaninezhad, S., Abaszadeh, Z., Karimzadeh, F., and Zadehbagheri, P. 2009. *Parks and an Analysis of their Role in Improving the Quality of Urban Life, Using Seeking-Escaping Model*. Proceedings REAL CORP 2011 Tagungsband.

20. Kyle, G.T., Absher, J.D., Hammitt, W.E., and Cavin, J. 2006. *An examination of the motivation-involvement relationship*. Leisure sciences, 28(5): 467-485.
21. Makinen, K., and Tyrvaïnen, L. 2008. *Teenage experiences of public green spaces in suburban Helsinki*. Urban forestry and urban greening, 7(4): 277-289.
22. Matsuoka, R.H., and Kaplan, R. 2008. *People needs in the urban landscape: Analysis of "Landscape And Urban Planning" contributions*. Landscape and Urban Planning, 84(1): 7-19.
23. Özgüner, H. 2011. *Cultural Differences in Attitudes towards Urban Parks and Green Spaces*. Landscape Research, 36(5): 599-620.
24. Pretty, J., Peacock, J., Hine, R., Sellens, M., South, N., and Griffin, M. 2007. *Green exercise in the UK countryside: Effects on health and psychological well-being, and implications for policy and planning*. Journal of environmental planning and management, 50(2): 211-231.
25. Purcell, A.T., and Lamb, R.J. 1998. *Preference and naturalness: An ecological approach*. Landscape and Urban Planning, 42(1): 57-66.
26. Roovers, P., Hermy, M., and Gulinck, H. 2002. *Visitor profile, perceptions and expectations in forests from a gradient of increasing urbanisation in central Belgium*. Landscape and Urban Planning, 59(3): 129-145.
27. Sanesi, G., and Chiarello, F. 2006. *Residents and urban green spaces: the case of Bari*. Urban Forestry and Urban Greening, 4(3): 125-134.
28. Tyrvaïnen, L., Makinen, K., and Schipperijn, J. 2007. *Tools for mapping social values of urban woodlands and other green areas*. Landscape and Urban Planning, 79(1): 5-19.
29. Van den Berg, A.E., Hartig, T., and Staats, H. 2007. *Preference for nature in urbanized societies: stress, restoration, and the pursuit of sustainability*. Journal of social issues, 63(1): 79-96.
30. Yuen, B., Kong, L., and Briffett, C. 1999. *Nature and the Singapore resident*. Geo Journal, 49(3): 323-331.

Archive of SID